

Píše Markus Grill

(E*forum, 06. 11. 2019)

Anton Kuh (1890–1941) byl v literárních dějinách dlouho považován za pouhého „dodavatele point“. Po celá desetiletí fejetonisté i literární vědci rozšiřovali nespočet humorných anekdot o tomto židovském spisovateli a řečníkovi, jenž rád hovořil spatra. S vděčností lpěli na obrazu geniálního lajdáka a kavárenského spisovatele, který se s nataženou rukou potloukal po kavárnách a hotelových barech a svým chleboďárcům za kašdickou laskavost uštedřil po nějakém tom bonmotu. Podobné zkazky ze „starých dobrých časů“ se u veřejnosti se zájmem o literaturu, a především u té rakouské, těšily velké oblibě. Zdálo se, že vědecky podložené informace o spisovatelově životě nikoho nezajímají – jako by se za žádných okolností nikdo nechtěl vzdát oblíbené verze o tom, „jak to kdysi bylo“. Přistupovat kriticky k dějinám vídeňské kavárenské kultury a k historkám spojeným s tímto prostředím včetně jejich nostalgických evokací zřejmě znamená otrástit samotnou rakouskou identitou.

Odborník na život a dílo Antona Kuha **Walter Schübler** se plným právem staví kriticky k pojmu vídeňská kavárenská literatura (Wiener Kaffeehausliteratur). Z hlediska literární vědy jde o termín nevhodný, neboť je ve svém výhradně konotativním významu – odkazující nakonec k difúznímu asociačnímu komplexu „Vídeň kolem roku 1900“ – velmi nepřesný. Jako vágní žánrový pojem odkazuje spojení „vídeňská kavárenská literatura“ ze všeho nejvíc k ironicky hravému slovesnému umění vztahujícímu se k problémům všedního dne, tedy literatuře bez seriózní, dobově kritické substance. Takové chápání ovšem zdaleka neodpovídá eminentně politické a velmi prozíravé publicistice Antona Kuha. Vydáním sedmidílného souboru jeho díla (Göttingen: Wallstein Verlag, 2016) Schübler inicioval dlouho se nedostavující znovuobjevení textů tohoto autora. Walter Schübler nedávno také předložil **první biografii o Antonu Kuhovi** (Göttingen: Wallstein Verlag, 2018) a tím úspěšně završil široce koncipovaný biograficko-bibliografický badatelský projekt základního výzkumu. Aniž by předmětu svého výzkumu ubíral na lesku, pátrá Schübler v souvislosti s rezistentní legendou o „vídeňském originálu“ po skutečnostech.

Sledovat a popsat skrovné doklady o Kuhově životě muselo být obzvlášť těžkým vědeckým úkolem. Zpětně viděno dosáhl tento spisovatel promyšlenou inscenací sebe sama coby excentrického bohéma – ať už ve svých textech, jako řečník nebo u stolu v kavárnách (kde jej vskutku bylo možné často potkat) – jakéhosi znejasnění vlastní osoby. Úspěšná značka a konstrukt Anton Kuh ovšem odkazují na autorovy skutečné životní osudy. Opravdu odmítal život spjatý s jedním místem a zaměřený na vlastnictví. V důsledku tohoto životního postoje dnes neexistuje téměř žádná pozůstalost s biograficky hodnotným materiálem. Schübler ve své knize sice přichází

s překvapivými nálezy (fotografie, kresby, školní vysvědčení, lístky s autogramy apod.), osobě spisovatele se ovšem musí přibližovat především nepřímo, tedy skrze jeho dílo a dobu, v níž žil. Tam, kde chybí jasné údaje k životu, přistupuje autor biografie ke spisovateli skrze jeho bohatou tvorbu let 1910 až 1940. Proto „na mnoha místech přechází biografie v bibliografii“ (s. 375), připouští Schübler.

Široce pojatá studie se nakonec rozrostla na úctyhodných 575 stran. Zhruba čtvrtinu rozsahu činí aparát, který vedle objemné poznámkové části sestává z časového přehledu, výběrové bibliografie, jmenného rejstříku a rejstříku k dílu. Čtenářům s hlubším zájmem o osobu a dílo Antona Kuha jsou tedy předestřeny podrobné informace o personálním, intertextovém a všeobecně historickém kontextu. Na několika málo místech poznámkového aparátu došlo k chybám v pořadí (srov. s. 432, s. 499), v souvislosti s takto obrovským editorským projektem, který je jinak velmi pečlivě provedený, jde ovšem o zanedbatelné věci. Hlavní text vykazuje dvojitou strukturu. Třicet tematicky koncipovaných kapitol je doplněno dvaceti vedlejšími kapitolami koncipovanými chronologicky. Na podobné uspořádání výkladu čtenář nemusí být zvyklý. Nevhodný layout obsahu navíc čtenáři neposlouží k rychlé orientaci. Nakonec ale lze říci, že je zvolená struktura knihy dobrým řešením, jak uchopit velmi vzpurný materiál.

Obsahově přináší tato první biografie přirozeně velmi mnoho nového. Např. Kuhovo dětství a roky dospívání zůstávaly dosud zahaleny rouškou tajemství. Kapitola s titulem „*Opravdová tragédie jako od Wedekinda*“ – *Jak se stal, kým byl* tedy působí nadmíru osvětlujícím způsobem. I další kapitoly přinášejí množství poučných informací; jak k obdobím života, která nebyla dosud vůbec nebo jen povrchně probádána (např. Kuhovy novinářské začátky, jeho kariéra herce a scénáristy nebo spisovatelovy poslední roky života strávené v newyorském exilu), tak i k životním periodám probádaným přece jenom více (např. svár s jeho intimním nepřítelem Karlem Krausem nebo zásadní přátelství s Otto Grossem). Nejkratší kapitola je věnována Kuhově „pražskému původu“. Upozorníme na to, že se nevěnuje genealogické linii, která autora spojuje s hlavním městem Čech (dědeček David Kuh zde působil jako známý novinář), ale zabývá se řadou publicistických půtek s kolegy. Líčení života tak lze číst jako líčení osudů díla, tedy jako dějiny vývoje autorova díla. Chronologie postupuje od prvních publikací ještě v jinošském věku (v roce 1908), pokračuje přispěvatelskou činností pro renomované noviny a časopisy v německojazyčném prostoru nejpozději od 20. let 20. století, nezapomíná na doprovodnou činnost řečníka a dochází k tvorbě 30. a 40. let, která se vyznačuje stále výraznějším politickým étosem a antifašistickým zaměřením.

Biografie se dle Schüblerových slov pokouší o „rekonstrukci Kuhova hlavního díla“ (s. 9), tedy autorových proslavů spatra. Tím narážíme na další aporii této studie: Kuhovo řečnické dílo se totiž „až na několik málo výjimek jednou provždy ztratilo“ (s. 59). Germanista Schübler se s touto střízlivou skutečností ovšem nespokojuje, a i v tomto ohledu činí, co může. Místo aby pragmaticky význam mluveného slova marginalizoval, podtrhuje jeho zvláštní postavení v souvislosti s kontextem vývoje

Kuhova díla. Informace o všech doložitelných proslovech, rešeršované s neskutečnou akribií (místo, datum, čas a titul), jsou – podobny „ukazatelům směru“ (s. 9) této biografie – zvýrazněny a situovány vedle hlavního textu. Díky citacím z recenzí, ohlášení, zpráv současníků nebo dokonce policejních protokolů vzniká živoucí obraz Kuhových bezpochyby jedinečných rétorických schopností. Příslušná kapitola o „Kuhovi řečníkovi“ je logicky jedna z nejobsáhlejších.

Životní osudy Antona Kuha se odvíjí, jak již bylo řečeno, na široce pojatém historickém pozadí. Chvillemi velmi rozsáhlá kontextualizace s duchovní a politickou situací dává vzniknout velmi bohatému panoramatu Rakouska a Německa v období mezi dvěma světovými válkami. Svou autenticitu čerpá z pestrého užívání dobových dokumentů. „Vlastní jazyková hodnota pramenného materiálu nám zprostředkovává představu o době, z níž autor pochází, o ‚akustické atmosféře‘, v níž se Anton Kuh pohyboval,“ (s. 9) vysvětluje Schübler svůj postup. Z citátu a parafráze se u něj stává centrální nástroj biografy. Sám životopisec přitom ustupuje za promyšlené aranžmá z nejrozličnějších pramenných zdrojů. Při samotné jazykové aplikaci se ovšem musel tento postup jevit jako svízelný. Aby zužitkoval ohromné množství informací, napíná Schübler typografické možnosti knihy nadmírou dvojteček, uvozovek, pomlček a čárek. Vědce mezi čtenáři rezignace na přísnou obsahovou selekci zřejmě potěší. Na zaujatého laika ovšem podobné věty mohou působit jako přespříliš dlouhé a komplexní. Odvážný hypotaktický styl ovšem nakonec působí přesvědčivě, zvláště přihlédneme-li k tematické. Také Schüblerův tón je trefně prosycen uvolněným, občas až ležérním humorem. Četba se tím nikdy nestává zdlouhavou.

Za tak obtížných podmínek vyplývajících z dané badatelské a pramenné situace bylo výzvou předložit vědecky spolehlivou a nadto ještě čtivou publikaci o životě a díle spisovatele Antona Kuha. Budiž řečeno, že autor recenzované publikace tento úkol mistrně zvládl. Schüblerova monografie o stále ještě nedostatečně uznaném člověku a umělci slova udělá dojem zajisté nejen v akademickém prostředí, ale bezpochyby osloví i širší čtenářskou obec.

Přeložil Lukáš Motyčka

Walter Schübler: *Anton Kuh. Biographie*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2018, 572 s.

www.ipsl.cz